รายชื่อวารสารทั้งหมด

พบวารสารทั้งหมด 1038 รายการ

*ท่านสามารถดูรายละเอียดของแต่ละวารสารได้โดยคลิกที่ชื่อของวารสาร

paricha

ISSN	E-ISSN	ชื่อไทย	ชื่ออังกฤษ	TCI กลุ่มที่	สาขา	เว็บไซต์	หมายเหตุ
0857-0884	2651-0804	วารสารปาริชาต	Parichart Journal	1	Social Sciences	https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal	

รายละเอียดของวารสาร

ชื่อวารสาร : วารสารปาริชาต

Journal Name : Parichart Journal

ชื่อบรรณาธิการ : ผศ.ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น

ชื่อย่อของวารสาร :

Abbreviation Name: PRCJ

ISSN : 0857-0884

E-ISSN : 2651-0804

Total Citations : 188
Total Publications : 613

ที่อยู่สำหรับการติดต่อ : กองจัดการวารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7250-4

เจ้าของ : มหาวิทยาลัยทักษิณ / Thaksin University

จำนวนฉบับต่อปี : 2

Email : research.tsu@gmail.com or parichartjournal@gmail.com

Website : https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal

TCI กลุ่มที่ : 1

สาขาหลักของวารสาร : Social Sciences

สาขาย่อยของวารสาร : Arts and Humanities / Business, Management and Accounting / Social Sciences

หมายเหตุ :

ข้อมูล Citation และ Publication ของวารสาร

ข้อมูลของวารสาร	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Citation	4	14	14	21	16	39	8	4	0	0
Publication	17	34	22	20	21	70	51	30	30	10
Citation / Publication	0.24	0.41	0.64	1.05	0.76	0.56	0.16	0.13	0	0

[redacted]

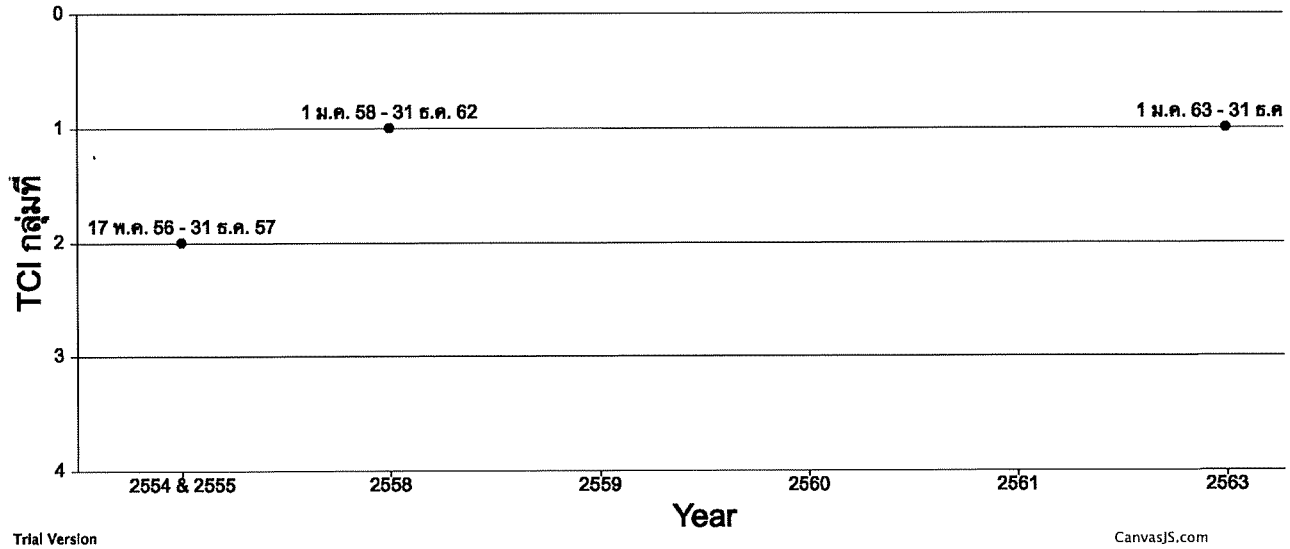

[redacted]

วารสาร ปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ

PARICHART JOURNAL THAKSIN UNIVERSITY

ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2563
Vol. 33 No. 2 May - August 2020
ISSN 0857-0884 (print)
ISSN 2651-0804 (online)

วารสารปาริชาต

PARICHART JOURNAL

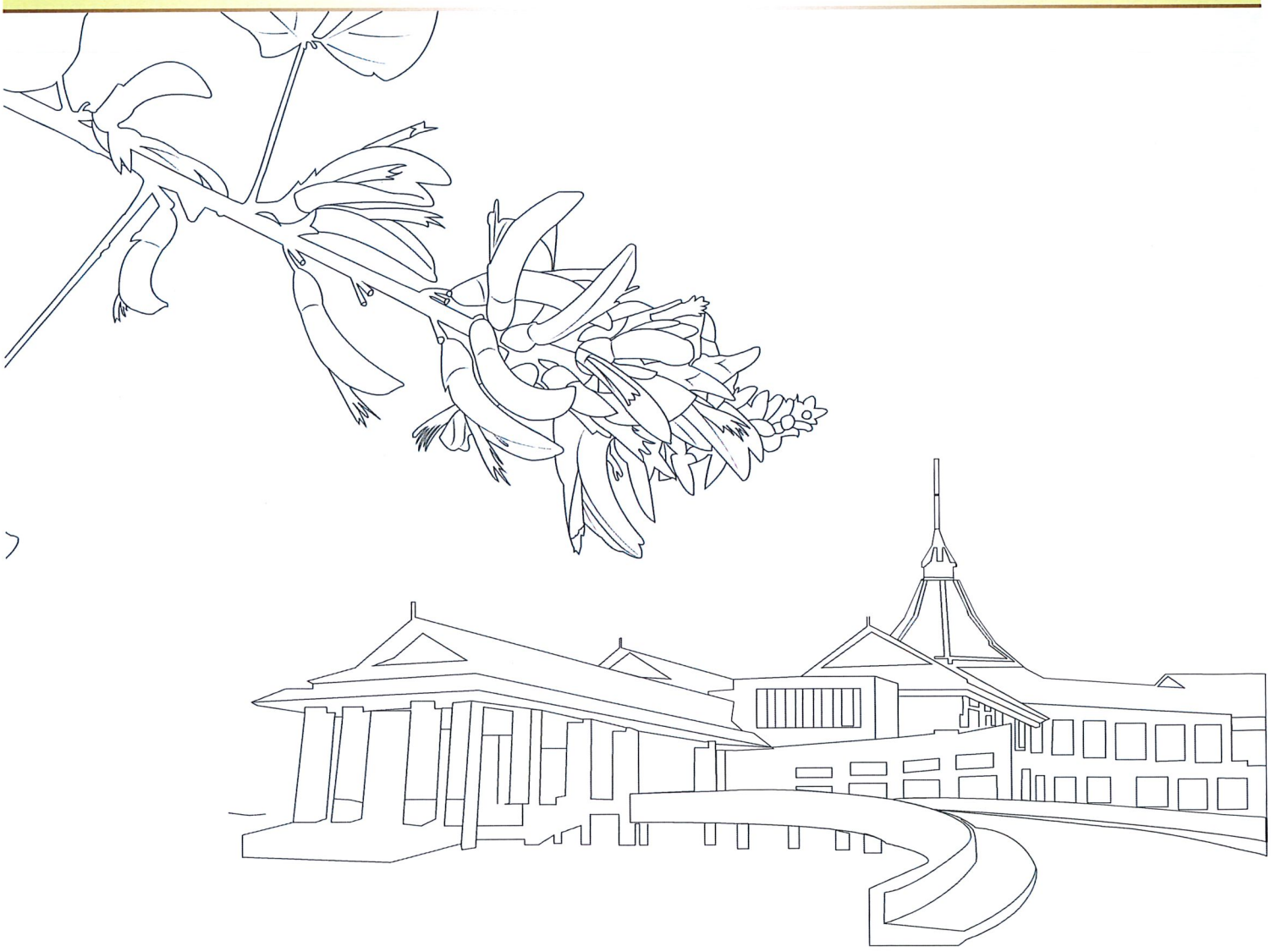

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ

(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี	
(รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และบริการวิชาการ	
(รศ.ดร.ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา	
(อ.ดร.วันลภ ดิษสุวรรณ์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
(รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผศ.ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
(E-mail : phatchalinj@hotmail.com)	

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.สมยศ ทุ่งหว้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศ.อำนวย ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.กรกฎ ทองขะโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รศ.ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.เกรียงทราย วุฒิพงษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อ.ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณนพรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ณดา มณีวงค์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวรานี ซุ่นเซ่ง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณัชช์ เลียดรักษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ

2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชี

กำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ (ม.ค.-เม.ย. พ.ค-ส.ค และ ก.ย.-ธ.ค.)

การเผยแพร่ Online

การขอรับการพิจารณาบทความ

บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เมื่อผ่านการพิจารณาเชิงคุณภาพเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารมีการแจ้งให้ชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ธนาคารออมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังวารสารปาริชาต ทางระบบออนไลน์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาต สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7254 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล์ parichartjournal@tsu.ac.th

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7254, 0-7460-9655
E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย
177 ซอยรวมมิตร ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทัศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาต เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน
Processes to Transfer th Wisdom of the Elderly through the Sustainable Communities and Societies

จินต์ประวีร์ เจริญฉิม[1*] และสิริชัย ดีเลิศ[2]
Jinprawee Charoenchim[1*] and Sirichai Deelers[2]

[1] นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120
[2] ผศ.ดร., สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมทางธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120
[1] Graduate Student, Master's Degree Program in Public and Private Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi, 76120, Thailand
[2] Asst. Prof. Dr., Business Innovation Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi, 76120, Thailand
* Corresponding author E-mail address: mintza_jump@hotmail.com
(Received: October 22, 2019; Revised: January 23, 2020; Accepted: February 7, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 2) ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากผลงานและเกียรติประวัติทางภูมิปัญญาที่โดดเด่น จำนวน 17 ท่าน 6 สาขา จากผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ (1) การปฏิบัติจริง (2) การสาธิต (3) การบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และ (4) ถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น 2) รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมี 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดประเด็นความรู้ จากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากครอบครัว คนรู้จัก จากคนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา (2) การแสวงหาความรู้ การนำความรู้เดิมจากครอบครัวมาพัฒนาต่อยอด การเรียน ศึกษาดูงาน (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อยู่ในรูปแบบการประชุม การบรรยายตามชุมชน การพูดคุยผ่านทางสื่อออนไลน์ พบปะสังสรรค์ในวงทานข้าว (4) การจัดเก็บความรู้ มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ผ่านการปฏิบัติจริง การสาธิต บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และถ่ายทอดให้เฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

คำสำคัญ: รูปแบบกระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน การจัดการความรู้

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the model of the wisdom transfer process of the elderly in Bangkok, and 2) to study the knowledge management model for sustainable wisdom development of the elderly in Bangkok. This study was a qualitative research through case studies. They consisted of 17 case informants from 6 fields. Data were collected by in-depth interview and non-participant observation. Key informants were selected based on their outstanding wisdom achievements and honors. They were the elderly people owning the wisdom in Bangkok. The results of this study indicated that 1) the wisdom transfer process of the elderly in Bangkok was divided into four models, namely (1) real practice, (2) demonstration, (3) written record of knowledge, and (4) transferring wisdom to family members only, 2) knowledge management model for sustainable wisdom development of the elderly in Bangkok contained 5 main steps, namely (1) Knowledge identification through transferring inherited culture from family, acquaintances, and successors, (2) Knowledge Seeking through extending prior knowledge from the family and study tour, (3) Knowledge exchange through a meeting, community lecture, conversation via online media, and socializing when having a meal with others, (4) Focusing on storage of knowledge on individuals, and (5) Transfer knowledge from person to person primarily through real practices demonstrated, recorded in written form on Facebook, Line, and given to family members only.

Keywords: The Model of the Wisdom Transfer Process, Wisdom of the Elderly, Sustainable Community and Society, Knowledge Management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมไปถึงระบบทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่มีความทันสมัย ส่งผลให้ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้น ในปี 2560 มีประชากรผู้สูงอายุหรือคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 962 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรโลกทั้งหมด 7,550 ล้านคน เรียกได้ว่า โลกของเราได้กลายเป็นสังคมสูงอายุไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ปัจจุบันสหประชาชาติยังไม่มีคำนิยามที่แน่นอนว่าอายุเท่าไรจึงจะเรียกว่าเป็น "ผู้สูงอายุ" แต่สหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไปในการทำสถิติข้อมูล เมื่อจำแนกตามภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า "อัตราผู้สูงอายุ" หรือร้อยละของประชากรสูงอายุ ต่อประชากรทั้งหมดแตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่ทวีปยุโรปมีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด คือ ร้อยละ 24.7 ทวีปอเมริกาเหนือ ร้อยละ 21.7 และประเทศในทวีปแอฟริกามีอัตราผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 5.5 ปี 2560 ประชากรอาเซียนได้เพิ่มขึ้นเป็น 647 ล้านคน โดยมีประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเกือบเท่าตัวเป็น 64 ล้านคน และประเทศสมาชิกอาเซียนที่กลายเป็นสังคมสูงอายุเพิ่มขึ้นอีก 2 ประเทศ คือ ประเทศไทย มีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 17.1 จากประชากรทั้งหมด 69.0 ล้านคน และประเทศเวียดนาม มีประชาการสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 11.1 จากประชากรทั้งหมด 95.5 ล้านคน [1] โดย ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Ageing Society) ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา และคาดว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ใน พ.ศ. 2564 และเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) พ.ศ. 2575 โดยประมาณการว่า จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด [2]

ช่วงระยะเวลาต่อจากนี้เป็นต้นไปจะกระชั้นมากขึ้นที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2564 ดังนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมจะต้องร่วมมือกันเร่งขับเคลื่อนบทบาทของตนเองในการดำเนินการเพื่อจัดการกับสังคมสูงอายุที่กำลังเผชิญอยู่ และเตรียมการเพื่อรองรับความท้าทายของสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น ได้แก่ จัดทำแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ติดตามสถานการณ์ของปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาสังคมผู้สูงอายุ กำหนดมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่งเสริมการออมในทุกช่วงวัยอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชน วัด องค์กรศาสนา มูลนิธิและสมาคมในสังคมไทย จัดให้มีสถานสงเคราะห์คนชราที่ไร้ที่พึ่ง สร้างค่านิยมในหมู่ประชาชนคนไทยให้เอาใจใส่ดูแลบิดามารดา รัฐ ท้องถิ่น ชุมชน ควรระดมผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพต่าง ๆ มาเผยแพร่แนะนำเยาวชนในสถานศึกษาและประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นการสร้างความสำคัญ คุณค่า และความภาคภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุ [3] เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสืบสานภูมิปัญญา วัฒนธรรมของไทยที่เปี่ยมไปด้วยศักยภาพ ทั้งในด้านภูมิความรู้ และประสบการณ์การดำเนินชีวิต มีความเข้าใจชีวิตอย่างลึกซึ้ง สามารถชี้แนะลูกหลาน คนในสังคมชุมชน ให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ภูมิปัญญาผู้สูงอายุจึงเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความเชื่อ ทักษะ การเรียนรู้ และวิถีชีวิตมาเป็นระยะเวลายาวนาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีอยู่หลากหลายทั้งในด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี และด้านโภชนาการ เป็นต้น [4] จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า ปัจจุบันการทำวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมีจำนวนไม่มากนัก ประกอบกับ ได้เห็นถึงความสำคัญในด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อจะพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้มีความยั่งยืน โดยส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุและการจัดเก็บความรู้ด้านภูมิปัญญาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองผ่านกระบวนการ

ถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เพื่อรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหาย

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาของแผ่นดิน พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความเชี่ยวชาญ การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะเวลานาน โดยถ่ายทอดผ่านทางการเล่าเรื่อง พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมทางวัฒนธรรม ฯลฯ ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันภายในสังคม โดยได้มีการคิดค้น ประดิษฐ์ ปรับปรุง พัฒนา ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

ธัญรดี ปัตตังเว และใจเพชร นิลสิงห์ขร [5] ได้แบ่งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ 1) การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด 2) การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบาย ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิธีการขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ 3) การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน 4) วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเองเป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปของสื่อประสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด 5) วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา 6) วิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ 7) วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำรา สื่ออื่น ๆ เช่น เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ 8) การถ่ายทอดด้วยวิธีการผ่านทางกิจกรรมอย่างง่าย ๆ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน 9) การถ่ายทอดในรูปแบบของการบันเทิง เช่น ลิเก โนรา หนังตะลุง หมอรำ และ 10) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร

นรินทร์ สังข์รักษา [6] ได้อธิบายการสืบทอดภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 3 หลักการ ได้แก่ 1) รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นหนึ่งได้ศึกษาไว้ และถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมุ่งหวังให้องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป รูปแบบการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้มี 4 รูปแบบ ดังนี้ (1) การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอาชีพของหมู่บ้านแทบทุกครัวเรือน (2) การสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะสมาชิกในครอบครัว เป็นอาชีพหรือความชำนาญที่สืบทอดกันภายในครอบครัว

(3) การฝึกหัดจากผู้รู้ชำนาญเฉพาะอย่าง และ (4) การฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง 2) วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา มีวิธีการสืบทอดภูมิปัญญา แบ่งได้เป็น 2 วิธีการ คือ (1) การสืบทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การละเล่น การเล่านิทาน และ (2) การสืบทอดที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ เป็นต้น 3) แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญา โดยกระบวนการดำเนินงานมี 3 ลักษณะ คือ (1) การปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดวิธีการและการปฏิบัติงานโดยอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดในชีวิตประจำวันจากพ่อแม่ไปสู่ลูกหลาน (2) การศึกษาเล่าเรียน การจดเป็นตำรา ท่องจำ ฝึกหัด และจัดทำเครื่องมือใช้เอง โดยมีผู้สอน คือ ครู ผู้รับการถ่ายทอด คือ นักเรียน และ (3) การรับรู้ภูมิปัญญาจากสังคมภายนอก การรับรู้รูปแบบวิธีการจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือ เป็นต้น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างอิงใน อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์) [7] ได้วิเคราะห์และประมวลเอาลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้านหรือคนสามัญธรรมดาจนก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมาย ดังนี้ 1) การลองผิดลองถูก จากประสบการณ์การลองผิดลองถูก มนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้แก่ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นาน ๆ เข้าสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียมหรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของกลุ่มคนนั้น ๆ ไป 2) ลงมือกระทำจริง มนุษย์เรียนรู้ด้วยการ “ลงมือกระทำจริง” ในสถานการณ์แวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง การปลูกพืช การสร้างบ้าน การต่อสู้กับภยันตราย เป็นต้น 3) การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลังด้วยการ “สาธิตวิธีการด้วยการสั่งสอน ด้วยการบอกเล่า” ในรูปแบบเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ 4) พิธีกรรม การเรียนรู้โดย “พิธีกรรม” เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 5) ศาสนาทั้งในด้านหลักคำสอน วัตรปฏิบัติ พิธีกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบบรรทัดฐาน ความประพฤติ และความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอน อันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งของสถาบันศาสนา 6) การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในชาติพันธุ์ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนทางวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่ เข้ามาผสมผสานกลมกลืนบ้างขัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมจึงมีพลวัตมากกว่าเดิม 7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ได้มีคนพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อ และธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย และ 8) ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้อีกวิธีหนึ่งที่มีมาอยู่เดิมและมีอยู่ต่อไป วิธี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่เฝ้าสังเกตอยู่เงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ชมสุภัค ครุฑกะ [8] กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนสู่คน และคนสู่ข้อมูลข่าวสาร โดยการประมวล สังเคราะห์ และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้

Wiig อ้างอิงใน นรินทร์ สังข์รักษา [6] ได้นำเสนอวงจรการจัดการความรู้ คือ วิธีการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นและใช้เป็นรายบุคคลหรือองค์กร ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสร้างความรู้ 2) การยึดถือความรู้ 3) การรวบรวมความรู้ และ 4) การใช้ความรู้

เจษฎา นกน้อย [9] แบ่งกระบวนการจัดการความรู้เป็น 4 ขั้นตอนเพื่อให้มองเห็นภาพรวมของการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การแสวงหาความรู้ ควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก 2) การสร้างความรู้ เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งการสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล 3) การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ ในการจัดการความรู้ต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการเก็บรักษา และการนำมาใช้ประโยชน์ตามความต้องการ และ 4) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์

ปิยะฉัตร จารุธีรศานต์ [10] กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การหาข้อมูล รวบรวมข้อมูล คัดเลือกความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ การจัดหมวดหมู่ความรู้ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน การจัดเก็บความรู้เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหา การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ การประยุกต์ใช้ความรู้ และการเรียนรู้จากการใช้ความรู้

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ทำให้สรุปได้ว่า การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีขั้นตอนในการสร้างความรู้ พัฒนาความรู้ ให้เป็นระบบและเป็นกระบวนการ ผู้ศึกษาได้สรุปกระบวนการการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การกำหนดประเด็นความรู้ การกำหนดหัวข้อที่จะจัดการความรู้ เสมือนเป็นการตั้งหัวข้อที่จะศึกษา 2) การแสวงหาความรู้ การหาความรู้ตามหัวข้อที่จะจัดการความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อจัดทำเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการ 3) การประมวลความรู้ การแปลงความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งผ่านความรู้ระหว่างตัวบุคคลผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นการทางการ 5) การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ที่ได้มาจากการสร้างความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นความรู้ 6) การถ่ายทอดความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง และ 7) การเรียนรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

3. การพัฒนาที่ยั่งยืน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย [11] กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นคำที่พูดกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเยาวชนของชาติควรทำความเข้าใจคำคำนี้ให้กว้างขวางลึกซึ้ง มิใช่พูดกันตามกระแสนิยม เพราะทางรอดของสังคมไทย คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน และความยั่งยืนอาจเสาะแสวงหาได้จากภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มักอิงข้อคิดทางศาสนาและวิถีชีวิตวัฒนธรรม อันมีลักษณะหลากหลายในสังคมไทย

ธนากร สังเขป [12] การพัฒนาที่ยั่งยืน มีวัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของมนุษย์และเป็นรากเหง้าของสังคม เป็นมรดกตกทอดที่ต่อยอดและพัฒนามาเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์และสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย ทำให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ความวุ่นวายในการดำรงชีวิตของมนุษย์น้อยลงเพราะมีแนวปฏิบัติที่ดีงามอยู่รอดให้ปฏิบัติอยู่แล้ว เป็นฐานให้มนุษย์รุ่นหลังมีต้นทุนชีวิตที่สูงขึ้น

พิทักษ์ ศิริวงศ์ [13] กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องมี “คน” เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ แต่คนจะต้องมี “ความรู้” เสียก่อน จึงสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างถูกทิศทาง “ความรู้” ที่ต้องการมอบให้คนใช้เป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จในการพัฒนา เกิดจาก “การจัดการ”

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. วิธีวิทยา การวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาที่เรียกว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) หรือทฤษฎีติดพื้น มีเป้าหมายในการสร้างหรือการค้นพบทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์เฉพาะซึ่งบุคคลมีปฏิกิริยาต่อกันและกัน มีการกระทำและเข้าร่วมในกระบวนการที่ตอบสนองต่อปรากฏการณ์ เป็นการศึกษาว่าคนมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อปรากฏการณ์ ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ มีการจัดจำแนกประเภทของสารสนเทศและการเชื่อมโยงประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน [14]

2. การคัดเลือกพื้นที่ในงานวิจัย ได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเลือกพื้นที่การวิจัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัย ผู้ศึกษาได้เลือกแบบเจาะจงผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จากรายชื่อผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาจำนวน 17 ท่าน แบ่งเป็น 6 สาขา ดังนี้ สาขาเกษตรกรรม จำนวน 3 ท่าน สาขาคหกรรม จำนวน 4 ท่าน สาขาศิลปกรรม จำนวน 7 ท่าน สาขาสาธารณสุข จำนวน 1 ท่าน สาขาภาษาและวรรณกรรม จำนวน 1 ท่าน และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี จำนวน 1 ท่าน โดยคัดเลือกจากผลงานและเกียรติประวัติทางภูมิปัญญาที่โดดเด่น

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่

3.1 ผู้ศึกษางานวิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งเป็นผู้เตรียมเครื่องมือในงานวิจัยอย่างอื่นด้วย ได้แก่ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์บันทึกภาพ

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้ได้ข้อมูลหลากหลายแง่มุม และเครื่องมือในการสัมภาษณ์ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์บันทึกภาพ

3.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตโดยผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัว การแสดงพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตเป็นไปอย่างธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง อาทิ ลักษณะการถ่ายทอดความรู้

4. การตรวจความน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบโดยพิจารณาถึงความเพียงพอของข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความถูกต้องของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ 1) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา โดยผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลากัน 2) ตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากแหล่งสถานที่ โดยผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่กัน และ 3) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล ผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล [15]

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์แบบอุปนัย โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดทั้งโดยวิธีที่ใช้แนวคิดทฤษฎีและไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี วิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาจำแนก จัดหมวดหมู่ ตีความในภาพรวม เพื่ออธิบายถึงลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่แนวทางในการจัดการความรู้ และแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

6. ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน

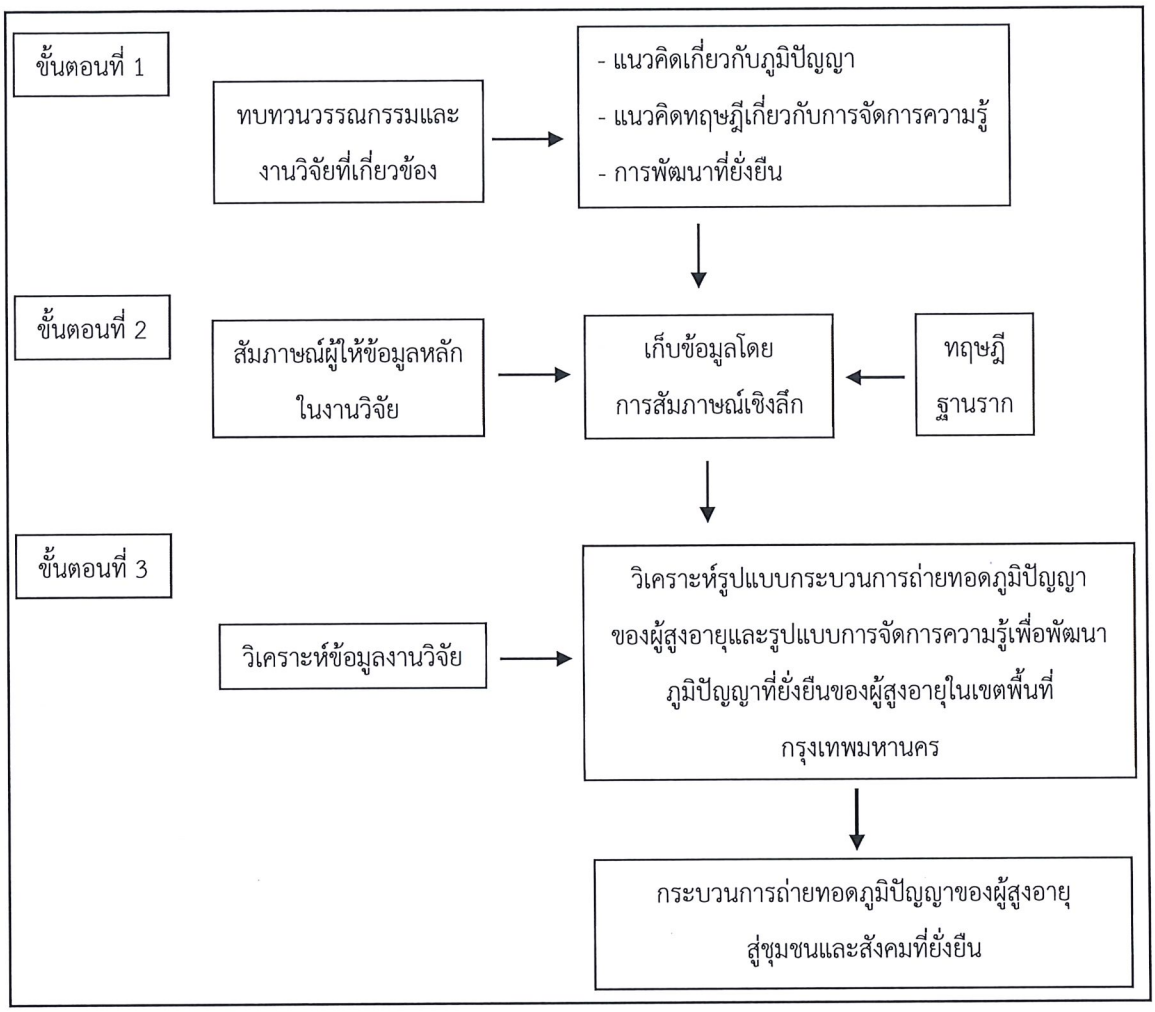

ภาพที่ 1 ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ผู้ศึกษาสามารถนำประเด็นที่สำคัญมาสรุปผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ผู้สูงอายุได้ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการศึกษาถึงภูมิหลังหรือจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญา รวมไปถึงวิธีการที่ผู้สูงอายุรับภูมิปัญญามาโดยวิธีการใด และผู้สูงอายุมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญารูปแบบใด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จุดเริ่มต้นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ศึกษานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากครอบครัวที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) จากสภาพปัญหาที่ได้รับผลกระทบมาจากสภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ 3) จากความชอบส่วนตัว

เกิดจากความสนใจส่วนตัว ทำแล้วเกิดความเพลิดเพลิน และ 4) เกิดจากการประกอบอาชีพที่สืบเนื่องมาจากสมัยทำงาน พอเกษียณจึงนำความรู้ที่ได้จากการประกอบอาชีพมาสร้างเป็นภูมิปัญญา

2. การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ศึกษานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ 1) จากการปฏิบัติจริง เป็นการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ 2) จากการอบรม การเรียนรู้ ได้มาจากการเรียนตามความสนใจของผู้สูงอายุ 3) ครูพักลักจำ การจดจำ แอบจำมาจากผู้มีความรู้ ความชำนาญในด้านนั้น ๆ และนำมาทำตาม 4) จากประสบการณ์ เกิดจากการสะสมความรู้ของตัวผู้สูงอายุเอง และ 5) จากพิธีกรรม เป็นการสร้างภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายายจนถึงปัจจุบัน

3. รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การปฏิบัติจริง ผู้สูงอายุจะถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยการให้ปฏิบัติจริง เป็นการให้ผู้เรียนได้ทำจริง โดยมีผู้สูงอายุคอยให้คำแนะนำอยู่ระหว่างการปฏิบัติ 2) การสาธิต ผู้สูงอายุจะบรรยาย และทำให้เป็นดูเป็นตัวอย่างและให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม 3) การบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และ 4) ถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ที่อยู่ภายในตัวของผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยที่ผู้สูงอายุมีการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันออกไป เป็นการศึกษาการจัดเก็บความรู้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุอย่างเป็นกระบวนการ

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มี 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1. การกำหนดประเด็นความรู้ 2. การแสวงหาความรู้ 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4. การจัดเก็บความรู้ และ 5. การถ่ายทอดความรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนดประเด็นความรู้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมีการกำหนดประเด็นความรู้มาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากครอบครัว จากคนรู้จัก จากคนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เกิดจากสภาพปัญหาที่ได้รับผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจ เกิดจากความชอบส่วนตัว รวมไปถึงการกำหนดความรู้จากการประกอบอาชีพ

2. การแสวงหาความรู้ คือ การใช้ความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในการรับความรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ จากภายในและภายนอก โดยการแสวงหาความรู้จากภายใน คือ การนำความรู้เดิมจากครอบครัวมาพัฒนา ต่อยอด และการแสวงหาความรู้จากภายนอกนั้นเป็นการอบรม การเรียน การศึกษาดูงาน และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลที่มีความรู้ ความสนใจในเรื่องเดียวกัน

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างตัวบุคคลผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นทางการจะอยู่ในรูปแบบของการประชุม การบรรยายตามชุมชน ตามสถานที่จัดงานของทางราชการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการจะอยู่ในรูปแบบของการพูดคุยผ่านทางสื่อออนไลน์ การพบปะสังสรรค์ในวงทานข้าว เป็นต้น

4. การจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ที่ไม่เป็นระบบไว้ที่ตัวบุคคล โดยมองว่า การจัดเก็บผ่านทางเทคโนโลยีเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก สิ้นเปลือง

งบประมาณ และไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ และบางท่านมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจดลงสมุด การทำเป็นหนังสือ และผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

5. การถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคลเป็นหลัก โดยผ่านการปฏิบัติจริง การสาธิตประกอบการบรรยาย บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางเพจเฟซบุ๊ก ทางไลน์ และถ่ายทอดให้เฉพาะสมาชิกในครอบครัว

ในการนำรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในด้านการประกอบอาชีพ ผู้สนใจสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ พัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เหมาะกับยุคปัจจุบัน ตลอดจนการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความรู้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

ประเด็นที่ 3 แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า ปัจจัยหลักที่จะทำให้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุอยู่คู่ชุมชนและสังคมได้นั้น องค์กรภาครัฐ ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้การสนับสนุน เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุในฐานะผู้ที่มีความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพต่าง ๆ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ผลิตคนรุ่นใหม่สืบเนื่องไปเรื่อย ๆ ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ตั้งแต่ระดับประถม มัธยม สู่มหาวิทยาลัย 2) จัดกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาเห็นคุณค่าภูมิปัญญามากขึ้น และ 3) องค์กรภาครัฐ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในทุก ๆ สาขา และเป็นรูปธรรมมากขึ้น

การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ผู้ศึกษาสามารถนำประเด็นที่สำคัญมาใช้ในการอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาสามารถสรุปรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จุดเริ่มต้นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีจุดเริ่มต้นมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากครอบครัวที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จากสภาพปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น จากความชอบส่วนตัว จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาและยึดเป็นอาชีพ และเกิดจากการประกอบอาชีพ จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุเกิดการสะสมความรู้ทักษะ ความชำนาญ นำมาสร้างเป็นภูมิปัญญาของตนเอง 2) การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เกิดจากการปฏิบัติจริง โดยได้รับการฝึกฝนจากการปฏิบัติจริงมาจากครอบครัว ครูอาจารย์ จากการอบรมและการเรียนรู้ตามสถาบัน จากการแอบจำ การสังเกต จดจำมาจากครอบครัว ผู้รู้ ผู้ชำนาญ แล้วนำมาทำตาม จากประสบการณ์ของตนเองที่ได้ลองผิดลองถูก การสะสมความรู้ที่ละเล็กละน้อย จนเกิดเป็นภูมิปัญญาขึ้น และจากพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนเกิดเป็นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ จากจุดเริ่มต้นที่เกิดจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สภาพปัญหา ความชอบส่วนตัว และการประกอบอาชีพ นำไปสู่การสร้างภูมิปัญญาที่ได้มาจากการเรียน การอบรม การปฏิบัติจริง จากประสบการณ์ตนเอง ครูพักลักจำ และทางด้านพิธีกรรม

จนมาถึงรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และ 3) รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีวิธีการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจริง การสาธิตประกอบการบรรยาย การบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น จากการศึกษาประเด็นรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไปสู่คนหรือกลุ่มคนที่สนใจ เพื่อมุ่งหวังให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดภูมิปัญญาต่อไป สอดคล้องกับนรินทร์ สังข์รักษา [6] กล่าวว่า ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นหนึ่งได้ศึกษาไว้ และถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมุ่งหวังให้องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป และสอดคล้องกับการศึกษาของลัดดา สุทนต์ [16] ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ: ศึกษากรณีชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯพบว่า วิธีการหรือเทคนิคการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุหมายถึง รูปแบบหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุใช้ในการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังได้รับรู้ ด้วยลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การบอกเล่าเรื่องราว การสอดแทรกในรูปความบันเทิง ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร การสาธิตหรือปฏิบัติจริง และการปฏิบัติจริงที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้

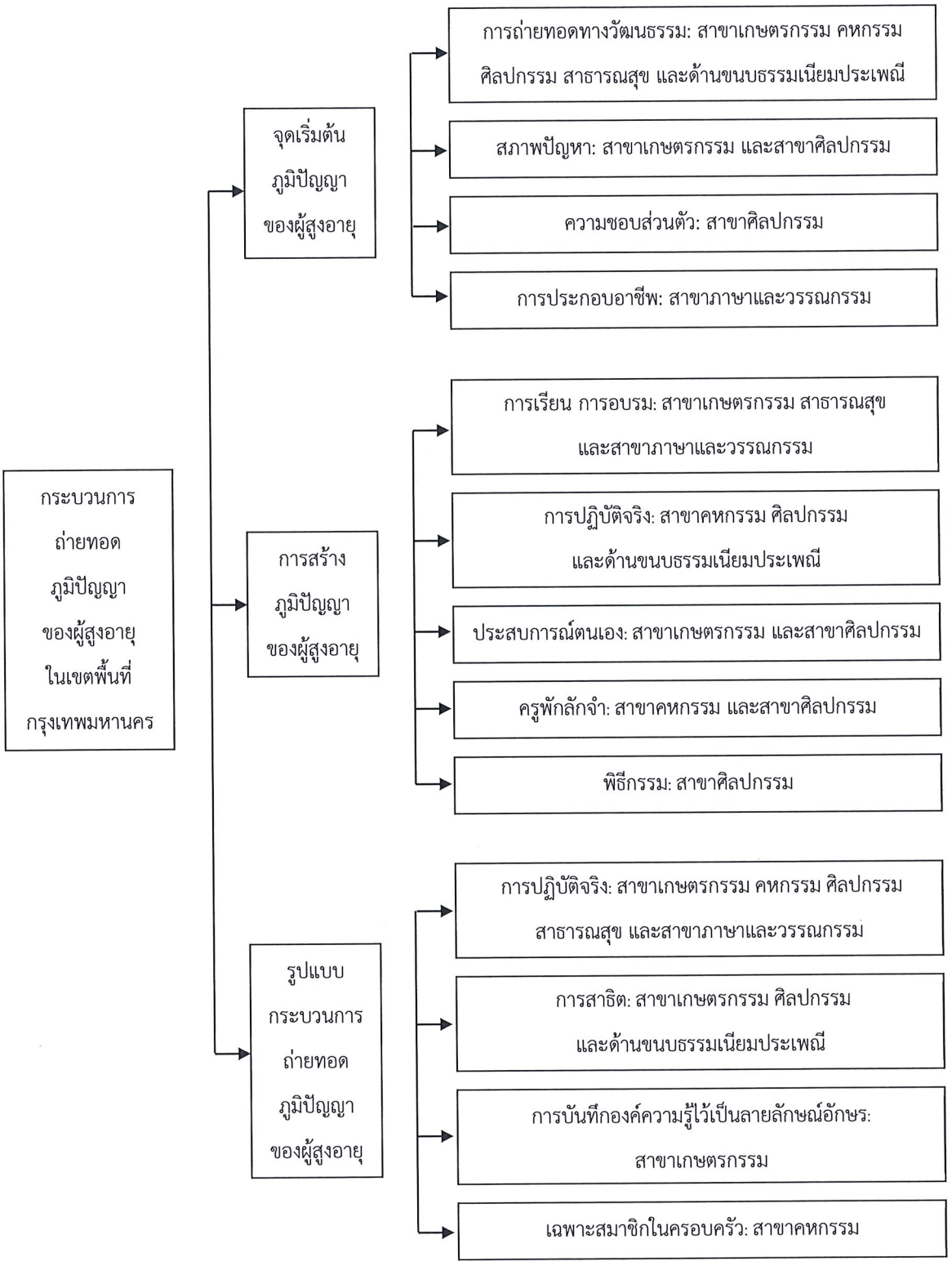

ภาพที่ 2 รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาสามารถสรุปรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุ มีทั้งหมด 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดประเด็นความรู้ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งเน้นการกำหนดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีการกำหนดประเด็นความรู้มาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ ความชอบส่วนตัว และจากการประกอบอาชีพ 2) การแสวงหาความรู้พบว่า ผู้สูงอายุ แสวงหาความรู้จากการเรียน การอบรม การนำความรู้ภูมิปัญญาเดิมมาพัฒนา จากการสังเกต การจดจำ พูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ และจากการศึกษาดูงาน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้สูงอายุมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการเสวนา จากการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การเล่าเรื่อง ชุมชนนักปฏิบัติ และเครือข่ายออนไลน์ 4) การจัดเก็บความรู้พบว่า ผู้สูงอายุมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การบอกต่อผ่านตัวบุคคล และบันทึกลงในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และ 5) การถ่ายทอดความรู้ ผู้สูงอายุมีการถ่ายทอดความรู้โดยการปฏิบัติจริง การสาธิต บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางเฟซบุ๊ก ทางไลน์ และการถ่ายทอดความรู้เฉพาะสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาประเด็นรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบถึงกระบวนการจัดเก็บความรู้ทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละท่านมีกระบวนการจัดการความรู้ของตนที่แตกต่างกันไปความถนัดของตนเอง สอดคล้องกับเจษฎา นกน้อย [9] กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบในการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้หรือนวัตกรรม และการจัดเก็บความรู้อย่างเหมาะสม เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอันจะก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ เพื่อให้เกิดการแพร่กระจายและไหลเวียนความรู้ทั่วทั้งองค์กร และคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของกนกพร ฉิมพลี [17] ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมาพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะ การแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

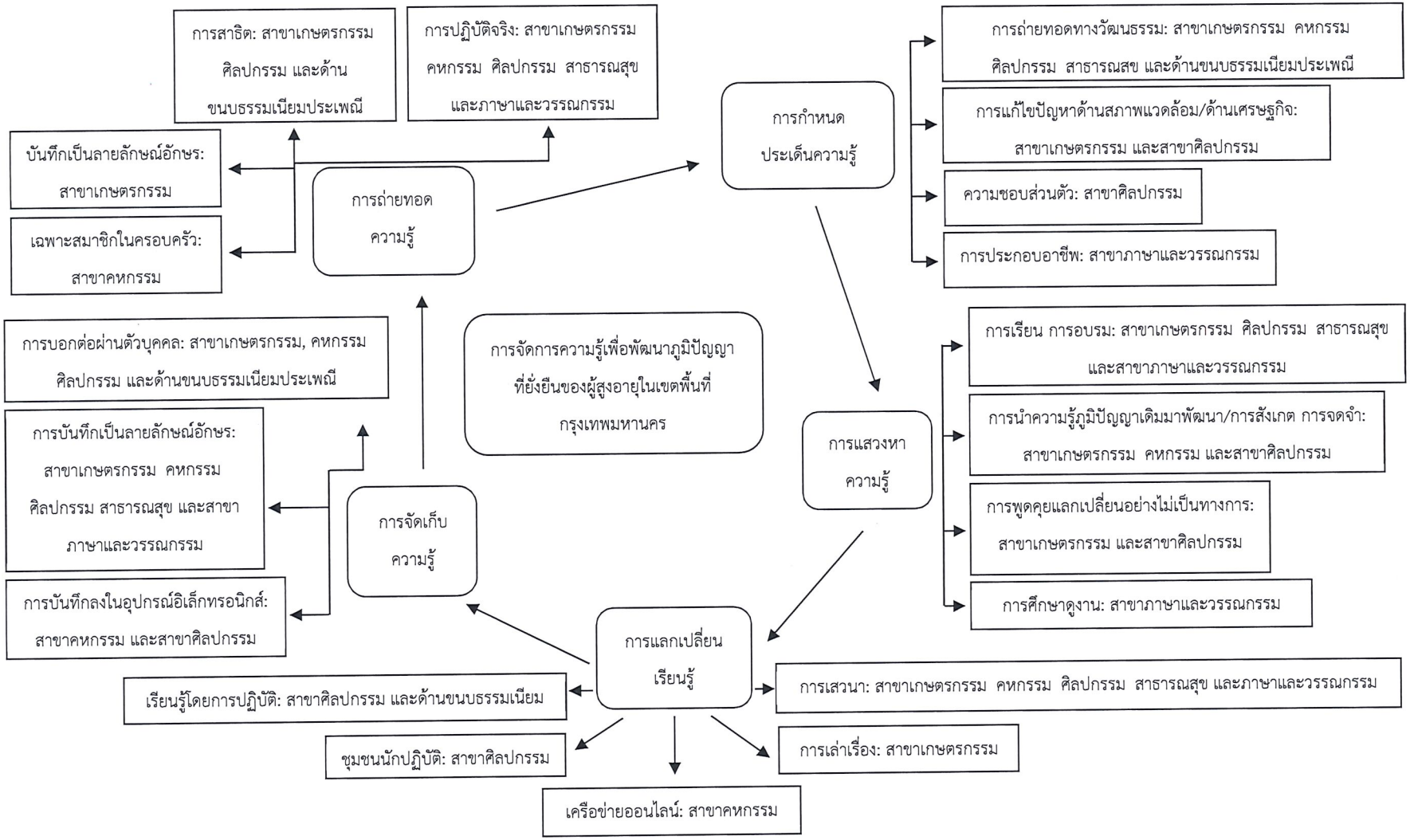

ภาพที่ 3 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1.1 ช่องทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุยังอยู่ในพื้นที่ที่จำกัด อาจส่งผลให้ภูมิปัญญาสูญหายไป หากไม่ได้รับการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น องค์กรภาครัฐ ชุมชน จึงควรสนับสนุนงานด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้มีความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

1.2 รูปแบบการจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุเป็นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคลเป็นหลัก อาจส่งผลให้ความรู้ด้านภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น จึงควรมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเข้าถึงและป้องกันการสูญหาย

2. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนเรื่องการเผยแพร่ภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้มากขึ้น โดยมีการจัดหน่วยงานที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน เช่น การประชาสัมพันธ์ตามช่องทางต่าง ๆ ทางเว็บไซต์ การจัดทำสื่อประเภทออนไลน์ เป็นต้น

2.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดเวทีแสดงผลงานภูมิปัญญาผู้สูงอายุระดับชุมชน และมีการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยมีหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ อนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

3. ข้อเสนอแนะวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ในอนาคตควรศึกษาโดยการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันไปด้วย เพื่อจะได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น

3.2 ควรศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนด้านภูมิปัญญาผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

3.3 ควรมีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา การจัดการความรู้ของผู้สูงอายุในจังหวัดส่วนภูมิภาคร่วมด้วย

เอกสารอ้างอิง

[1] Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2018). *SITUATION OF THE THAI ELDERLY 2017*. Retrieved February 7, 2019, from http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1552463947-147_0.pdf.

[2] The Secretariat of the House of Representatives. (2015). *Reform agenda 30: System reform to support the aging society*. Retrieved February 7, 2019, from http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/parcy/057.pdf.

[3] Anand, A. (2017). *Aging Society...Challenge Thailand*. Retrieved May 18, 2019, from http://www.royin.go.th/wp-content/uploads/2017/12/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A23.pdf.

[4] Teerayut S. (2008). *Transfer of Wisdom the Elderly*. Retrieved May 10, 2019, from http:// www. stou.ac.th/stoukc/elder/main1_12.html.

[5] Tunradee P., & Jaipetch N. (2014). *Independent studies by computer kangbon Chai Badan Lop Buri*. Retrieved February 16, 2019 from https://sites.google.com/site/chaibadanbon/home/keiyw-kab-phumipayya/krabwnkar-thaythxd.

[6] Narin S. (2014). *Knowledge management and wisdom*. Nakhon Pathom: Silpakorn University Printinghouse.

[7] Amornrat A. (2017). *Research principles for developing Thai wisdom products*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

[8] Chomsupak C. (2017). *Principles of knowledge management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

[9] Chetsada N. (2010). *Various opinions, knowledge management, and the creation of a learning organization*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

[10] Piyachat J. (2018). *knowledge management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

[11] Sangaroon K. (2005). *Culture in Thai society*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

[12] Tanakorn S. (2012). *Sustainable Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

[13] Pitak S. (2018). 763314 *Knowledge management for sustainable development*. Phetchaburi: Faculty of Management Science Silpakorn University.

[14] Suchart, P. (2011). *The new era of qualitative research methodologies*. Bangkok: Threelada Part., Ltd.

[15] Sumit, S. (2011). *Qualitative research design*. Retrieved March 2, 2019, from http://www.priv.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=900.

[16] Ladda, S. (2008). *Application of the Elderly Wisdom to support the programs of Senior Citizens Club: A Case Study in Senior Citizens Council of Thailand (SCCT)*. Master's dissertation. Bangkok: Thammasat University.

[17] Kanokporn, C. (2012). *Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Province*. Master's dissertation. Bangkok: Doctoral dissertation, National Institute of Development Administration.